

**De Prima Scribendi Origine Et Vniversa Rei Literariæ
Antiqvitate**

Hugo, Hermann

Antverpiæ, 1617

Cap. X. In quâ materiâ antiquissimè scriptum. De latere ac lapide quæ
prima materia. De foliis arborum; palmæ, maluæ, oleæ. Scriptum in pomo,
in fungo, in corio, in frondibus florum, in libris seu ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71265](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71265)

tè ad signandas merces quæ soluto portorio exportabantur.

De Carbone, Plautus in Mercatore:

Impleantur mea fores elogiorum carbonibus.

De Plumbo Catullus:

Membrana directa plumbo.

Imò fullatis præterea coloribus scribere solitos Brachmanes in sindonibus, narrat Neapolitanus Alexander lib. II. cap. xxx.

C A P V T X.

De materiâ in quâ scriptum antiquissimè.

PRIMA materia in quâ exceptæ literæ, fuere saxa & lateres. ita enim de primâ scriptione Iosephus lib. I. Antiquitatum cap. IV. *Seth imitatores sui filios habuit, &c. qui facientes columnas duas; alteram ex lateribus, alteram ex lapidibus; in ambabus quæ inuenerant, conscripserunt. ut, si constructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere.* Hic mos deinde venit ad Babylonios & Phœnices; quorum illi, auctore Plinio lib. VII. cap. LVI. coctilibus laterculis mores, leges, & instituta conscripta traderunt; hi verò lapidibus. Romani, ceteræque gentes ferè omnes, eundem morem sunt amplexi; vnde tot passim visuntur antiqua marmora, cippi, & stelæ, literis inscripta, ad memoriam æternam rerum gestarum, ut Horatius lib. IV. Od. VIII.

— incisa notis marmora publicis.

Et Danos solitos inscribere cautibus maiorum suorum gesta scribit Saxo Grammaticus in Præfat. Historiæ Danicæ.

Folia arborum, proximè, vt opinor, successère lapidibus. à quibus nos hodieque membranas & chartas folia (Græci φύλλα) appellamus. Plinius testatur lib. xiiii. cap. ii. *in palmarum foliis fuisse primò scriptitatum*; apud Ægyptios nempe, de quibus eo loco loquitur, non apud Hebræos. Henricus Salmuth in Notis Pancirolli, auctoritate Guilandini ductus, legit *maluarum* pro *palmarum*. Sed Isidorus apertè lib. vi. cap. xii. affirmat scribi solitum *in maluarum foliis atque palmarum*. quam lectionem asserit quoque Scaliger libello contra Guilandinū. Et cur, oro, non æquè in foliis palmæ ac maluæ? Certè affirmat id Orosius lib. ii. De rebus Emman. Indi, inquit, *neque chartâ vtuntur, neque papyro; sed stylo in foliis arborum siluestrium, quas propter similitudinem, palmas appellant, literas exarant*. Imò Virgilius omnino amplè loquitur de cuiusvis arboris folio, lib. iii. Æneid.

— foliisq; notas & carmina mandat.

Quæcumque in foliis descripsit nomina virgo, &c.

Ergo in foliis palmæ scriptum.

De Maluâ, C. Heluius Cinna apud Isidorum:

Hæc tibi Arateis multum inuigilata lucernis

Carmina, queis ignes nouimus ætherios,

Leuis in aridulo maluæ descripta libello

Prusiacâ vexi munera nauiculâ.

Hinc & folium *μαλάχης* sanctissimum Pythagoræ appellatum, apud Ælianum lib. iv. cap. xvii. Sic & Hesiodo dictum:

Ὅσον τ' ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλω μέγ' ὄνειρα.

Imò & in foliis oleæ Syracusanos Iudices solitos exulum nomina scribere refert Diodorus Siculus lib. ii. adeoque capitales fortes fuisse foliis frequen-

frequenter inſcriptas etiam apud Græcos, argu-
mento eſt, quòd condemnatio dicta ſit ἐκφυλλοσώ-
φης, vt Iunius obſeruat lib. 11. Animaduer. cap v.
Fungo autem Burri inſcripſerunt ad Traianum, a-
pud Xiphilinum; & pomo Acontius, apud Ouid.

Florum folia ſubinde inſcribi ſolita, reperi apud
Ouidium v. Faſtorum De Floralibus :

Prima Therapneo feci de ſanguine florem,

Et manet in folio ſcripta querela ſuo.

apud Virgilium Eclogâ 111.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum

Nāſcantur flores. ———

quod multi de Telamone in Hyacinthum verſo
accipiunt. cui flori duæ hæ literæ AI inſcriptæ vi-
dentur ſignificantes AIacem. quâ de re Ouidius
lib. x111. Metamorphoſ.

Litera communis mediis, pueroq; viroq;

Inſcripta eſt foliis; hæc nominis, illa querela.

vbi literam communem vocet AI, vel YA. à quâ
& HYAcinthis & AIacis nomina inchoantur. eo-
demque alludit Poëta lib. x. Metamorph.

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit; & Hya

Flos habet inſcriptum, ſuneſtaq; litera ducta eſt.

Formoſorum verò nomina iis inſculpi, hiſce for-
mulis, Ὁ δὲ ἴνα καλός, *Ille formoſus eſt*, *Pulchra Paſi-*
compa, &c. notaui Petrus Victorius lib. xvi. Va-
riar. cap. v. Vide Crinitum libro 111. De hone-
ſtâ diſciplinâ cap. 111.

Libri arborum, hoc eſt tunicæ interiores corticis,
ſuffecti in locum foliorum. Plinius lib. x11. c. xi.
In foliis primò ſcriptitatum; deinde quarundam arborum
libris. Arborum autem huiusmodi tres ſpecies e-
numerat Vlpianus Leg. Librorum. in princ. ff. De
Leg.

Leg. III. tiliam, philyram, & papyrum. Scribit Q. Septimin. in Præfatione Dictys Cretensis, vidisse se opera Dictys omnia, in talibus librorum tunicis scripta. In viuarum corticibus arborum subinde, sed rariùs scriptum legimus; de quo ritu postea agetur longiùs.

Tabella lignea, quia magis ferunt ætatem, mox libris substitute; eodem fortè tempore quo inuenti libri linteï & plumbei. Quia enim in arborum libris hucusque fuerat scriptum, faciliùs nempe cogitarunt de ligneis tabellis, quàm de linteo aut plumbo quæ minùs ad manum sunt; vt videor posse non malè suspicari. Porro hæ tabellæ codices dictæ, & codicilli; à caudice arborum, è quibus in scindulas sectæ. Fuisse autem ante chartæ & membranæ vsum inuentos, Isidorus libro VI. cap. VIII. scribit his verbis: *Ante vsum chartæ & membranarum, in dolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribebantur.* imò ante pugillares cereos, non dubitem asserere: quia simpliciores tabellæ nudæ quàm ceratæ; & Plinius indicat libro XIII. cap. XI. *privata monumenta linteis confici cæpta aut schedis.* ita enim legendum esse pro *ceris*, monet Scaliger contra Guilandinum ex omnibus manuscriptis. Sunt aut schedæ aut schedulæ Græcis eadem quæ nobis tabellæ nudæ: *Aliud*, inquit Scaliger, *est cera, aliud scheda. scheda non est deletilis; erat enim pagella lignea.* Ex huiusmodi verò assellis seu tabellis, librum Hebraicis & Latinis characteribus scriptum, inuentum esse prope Toletum temporibus Regis cuiusdam Ferdinandi, narrat Rodericus Sanctius Episc. Palentinus, 3. part. historiae Hispanicæ cap. I V. & Baronius in Martyro-

rolo-

rologio Romano, Codicem Euangelij diui Matthæi in huiusmodi schedulis Hebraicè scripti, inuentum refert in monumento D. Barnabæ Apostoli: *Libri huius tabellæ, ait auctor Vitæ apud Surtium Tomo III. erant thymis lignis compositæ.*

Solebant autem in huiusmodi tabellis discere primò scriptionem analphabeti; æuo etiam Plauti vt ipse significat Bacchid. Scenâ *Nunc experiar:*

Extemplo puer pædagogo tabulâ dirumpit caput.

si enim cerata fuisset tabella, & non nuda, ac satis etiam crassula; quomodo puer eâ caput dirumperet pædagogo? non, si vel cucurbita esset eius caput aut pepo. Deinde fiebant hæ tabellæ è solo ligno, vt pueri intra excisos characterum sulcos exercerent manum, quam nempe oræ ligni duriores, ne exerrarent, cohibebant; vt ita etiam ad ceram sensim firmaretur; quale ludi genus tirunculis præscribit Quinctilianus libro primo cap. I. Denique eedem tabellæ, à pungendo, dictæ pugillares, pugillar & pugillaria (vt loquuntur Gellius & Aufonius) & varia facta sunt earum genera.

Cerei pugillares, à ceræ crustâ vel malthæ; hanc enim etiam tabellis illitam scribit Pollux lib. x. c. xiv. ex Aristoph. & Cratino. Idem quincuplices à numero foliorû dicti Martiali lib. xiv. Epig. iv.

Quincuplici cerâ cum datur altus honos,
materiâ quidem vilissimi, sed officio summi; quando illis solis scribebatur ad Imperatores, qui qualésve eis honores decreti pro triumphis, vt indicat ille citatus versus.

Citrei pugillares, è citri ligno. Martialis lib. xiv.

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,

Essemus Libyci nobile dentis opus.

Ebur-

Eburnei, ibidem Epigram. v.

Languida ne tristes obscurent lumina cera,

Nigra tibi miseum litera pingat ebur.

Hi verò eburnei pugillares iidem sunt quos Vopiscus in Tacito, & alibi, vocat libros elephantinos; vt rectè opinantur Turnebus & Pancirollus.

Membranei, ibidem Epigram. vii.

Esse puta ceras, licet hæc membrana vocetur:

Delebis, quoties scripta novare voles.

Liturantur enim chartæ illæ delebiles è gypso aut cretâ, digito in saliuâ intincto. de qualibus mentio fit Leg. Si quis, in quod. 7. De Iurisdic. omn. iud. P. & alibi lib. 50. tit. 3. cum similibus. Denique vt paucis omnia complectar quæ ad pugillares faciunt, lubet hîc adscribere Raderi nostri verba è Commentariis illius doctissimis in Martialem: *Pugillares sunt Græcis δύπυχα, σαρίδες, πιναρίδες. Homerus lib. v i. Iliad. πικτόν πινάριον* appellat, vnde apparet antiquissimus pugillarium vsus. Forma eorum quadrata; olim etiam trigona. vnde δελτίον δύπυχον Herodoto dictum. Materia varia; è buxo, vnde πυξίδον; è citro; è lapide atro in laminas tenues secto, quem ardasiam appellant; è laminis membraneis; ex ebore. A numero paginarum, duplices, Græcis διπύχα; triplices, τριπύχα; quincuplices, πεντάπυχα. Triplices & quincuplices vulgò erant pugillares è cerâ, tiliâ, philyrâ, buxo, membranâ; quia viliores. Duplices tantùm, quia pretiosiores, citrei & eburnei; vt Carrio obseruat lib. i i. Emendat. cap. vi. Hucusque Raderus, sanè accuratè & eruditè.

Plumbeis voluminibus monumenta publica confici cœpta sunt (nempe post pugillares) verba sunt Plinij libro x i i i. cap. xi. Sed è plumbo volumen diuturnum nullum fieri potest; plumbum enim, semel,

mel, iterum, tertiumque conuolutum & euolutum, facillimè rumpitur. inde enim nomen volumini datum à crebrâ conuolutione, vt refert Isidorus lib. vi. c. xiiii. Igitur per volumen Plinius laminam intellexerit: sicut Sueton. Neron. c. xx. *chartam plumbeam* vocat; quam eandem Plinius libro xxxiv. cap. xviii. (referens de Nerone eandem rem cum Suetonio) appellat *plumbi laminam*. & certum omnino videtur, cum publica monumenta, quæ vulgò publicè spectanda proponuntur, nihil opus sit instar voluminum posse conuolui. Vnde Gallorum publica monumenta, argentea fuisse scribit Trithem. lib. i. breuiarij *Annal. Franc.* & Romani ea non è flexili plumbo, sed æternaturo ære confecerunt; vt multis constat ex locis apud Dionysium Halicarnasseum libro x. Tranquillum in Cæsare, Machab. lib. i. c. viii. aliosque scriptores, pro quibus omnibus illud verbum Horatij satis esse debet:

Exegi monumentum ære perennius.

tum etiã quòd alij auctores omnes semper plumbi laminas appellent, nusquam volumina. Ita Frontinus lib. iii. cap. xiii. *litteras lamellis plumbeis* inscriptas, per vrinatorem sub aquâ missas refert. Interpretes Pausaniæ in Bæoticis, Hesiodi librum *plumbeis laminis* confectum fuisse in Bæotiâ. Interpretes cap. 19. Iobi Prophetæ: *Quis mihi det vt sermones mei exarentur in libro, & stylo ferreo in plumbi laminâ.*

Linteis priuata monumenta confici cœpta sunt. pergunt dicere Plinius loco citato. Neque hîc repugno; è linteis enim, quod volubile semper est, facillimè fit volumen. Porro de libris linteis Liuius libro i.

Decad.

Decad. I V. & Vopiscus in Aureliano; vt mirari haud satis queam quid Turnebo viro doctissimo venerit in mentem, rescribere lib. XXIIX. cap. XX. pro *linteis*, *luteos*, in Aureliano Vopisci. maximè quando eosdem Marcianus Capella in Proœmio Graminat. vocet *carbafinos*: de iisdem scribat Claudianus bello Gethico:

——— *Romani carbafus æui.*

eosdem Philostratus in Vitâ Apollonij appellet *Sindones*, in quibus nempe Indis scribere mos fuit: denique Suidas scribat in *πέπλο* Mineruæ, hoc est velo nauis Panathenaicæ, quinquenniis singulis solita scribi eorum omnium nomina, qui fortes bello se præstiterant.

Membranæ inuentæ ante chartas; vt benè notarunt Dalecampius in Notis Plinianis, & Pancirollus lib. I I. tit. XIII. Charta enim Alexandri temporibus primùm nata est: membranaeos autem antiquissimos libros ab Eleazaro Pontifice Iudæorum ad Ptolomæum Philadelphum missos esse scribit Iosephus libro XI I. Antiquit. & argumento est illud, Græcis pro re antiquissimâ vsurpatum prouerbium; *Diphtherâ* (id est, membranâ) *antiquior*; membranæ quàm chartæ vsus esse longè priorem. Igitur quod ex Varro- ne Plinius scribit lib. XIII. cap. XI. *Pergami ab Eumene rege inuentas esse membranas, supprimente chartas rege Ptolomæo*; ita dictum esse cogitandum est, quasi Eumenes primus summam copiam fieri iusserit membranarum ob inopiam chartæ, & hinc membranas dictas esse pergamenum seu pergamenam. Membranæ autem vocatæ sunt, quod sint pelles, pecudum membris deglubitæ, vt Isidorus

dorus lib. VI. cap. XI. addit denique, eas varij
fuisse coloris, aut candidas, aut alterâ ex parte
luteas seu croceas, aut purpureas. Atque huc
spectat illud Persij:

Iam liber & positis bicolor membrana capillis.

Membranis denique accensenda sunt pecudum
intestina, in quibus item scriptum fuisse legimus;
qualia sunt elephantorū omenta, de quibus Isi-
dorus lib. VI. cap. XII. & illud draconis intesti-
num, in quo Zonaras lib. III. Annal. narrat scri-
ptam fuisse Iliadem totam Homeri & Odyssæam.
Ita quoque Attalus Rex manui suæ inscriptas li-
teras (more Hebræo, hoc est, à dextro versus si-
nistrum scriptas) continentes hanc sententiam,
Regis victoria, impressit calido victimæ cæcæ in-
testino (iam scriptas scilicet ordine recto à sini-
stro in dextrum) ut eo veluti bono omine & præ-
sagio militem suum excitaret in Gallos & Gala-
tas hostes, auctore Polyæno lib. I V. Stratagem.
Præter hanc omnem tam variam materiem, repe-
rio subinde, sed rariùs, scriptum in aliâ ignotio-
re. In corio à Lacedæmonibus scytale. In pul-
uere à militibus condentibus testamentum; quod
valere scribit Constantinus in Leg. Milites. x v.
De testamentis militar. lib. v i. C. tit. x x i. In
puluere item seu cinere scribunt Episcopi, dum
templa consecrant, omnes literas Alphabeti Gre-
ci & Latini, auctore Guilielmo Durando libro I.
Rational. diuin. Offic. num. 6. In vestibus: de
quo infra cap. x i i. extremo. In terrâ Seruator
noster scripsit, Ioannis v i i i. & Suidas meminit
εἰς τέφραν γράφειν, cineri inscribere. In vino & a-
quâ, quod dicetur capite sequenti. In humanâ
G cute,

98 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
cute, de quo cap. x i x. vbi de notis feruilibus;
quamquam & Epimenidis demortui cutis tota
inuenta est literis conscripta, sine iniustione, vt
Suidas in Epimenide. à quo natum Prouerbum:
Ἐπιμενίδειον δάγμα. Imò D. Ignatij Martyris cor
aureo IESV nomine legimus diuinitus fuisse in-
scriptum. Omnis denique materia quæ picturæ
aut cælaturæ est apta, versa ad scripturam, lapis,
lignum, plumbum, æs, aurum, argentum, gem-
mæ, vitrum, &c.

CAPVT XI.

*De primo vsu chartæ, eiusq; variis gene-
ribus & appellatione.*

CHARTARVM tractatio singulare sibi hoc
caput visa est vindicasse, cum ob rerum am-
plitudinem, tum etiam vtilitatem ac nouitatem.

Chartam, ætas nostra; sed prisca illa Lucilij
Auruncani, chartum masculino genere appella-
uit, auctore Nonio. De causâ nominis contesta-
ta lis inter multos est; sed nulli etiamnum ad-
iudicata. Guilandinus lib. De chartâ, & Pancirol-
lus lib. II. tit. XIII. chartam ita dictam volunt
à Chartâ Tyri vrbe, prope quam primùm inuen-
ta sit papyri arbor, è quâ mox facta charta.

Isidorus lib. VI. cap. X. *chartam dictam esse putat,
quod carptim papyri tegmen decerptum glutinetur.* Con-
trà Scaliger docet, decerptas illas papyri tunicas,
semper esse papyros vocatas, donec ad scribendas
epistolas earum cœpit esse vsus; tum verò non iam
amplius papyros, sed chartas esse dictas à verbo χαρται,
quod omnibus epistolis suis pro fronte inscribere solebant
Gract;